

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Directie Europese en
Internationale Zaken**

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ezk

Datum 10 september 2018

Betreft Voortgang in communicatie richting bedrijfsleven over Brexit

Ons kenmerk

DEIZ / 18187936

Geachte Voorzitter,

Hierbij informeren wij u over de voortgang van de voorlichting en ondersteuning van het Nederlands bedrijfsleven over Brexit, mede namens de minister van Buitenlandse Zaken. Deze brief geeft invulling aan de moties van de leden Veldman c.s.¹ (VVD) en Amhaouch² (CDA) voortkomend uit het plenaire debat van 5 april jl. over de 'Nederlandse economie na Brexit'.

Mona C.G. Keijzer
Staatssecretaris van Economische
Zaken en Klimaat

Sigrid A.M. Kaag
Minister voor Buitenlandse Handel
en Ontwikkelingssamenwerking

---

¹ Kamerstuk 23 987, nr. 238

² Kamerstuk 23 987, nr. 234

Brexit, de Nederlandse economie en het mkb

Voor de Nederlandse economie zijn de potentiële gevolgen van uittreding van het Verenigd Koninkrijk (VK) uit de Europese Unie fors. Volgens de CPB-studie 'Nederlandse kosten Brexit door minder handel'³ en het KPMG-onderzoek 'de impact van non-tarifaire handelsbelemmeringen'⁴ ondervinden lidstaten, bedrijven en ondernemers en burgers vooral veel nadelen van Brexit. Het risico dat de EU en het VK niet tot een akkoord over uittreding komen, blijft reëel en geeft onverminderd reden tot gedegen voorbereiding op Brexit door de Rijksoverheid en het bedrijfsleven.

**Directie Europese en
Internationale Zaken**

Ons kenmerk
DEIZ / 18187936

Brexit stelt zeker het mkb voor flinke uitdagingen. Waar grootbedrijven de kennis over de omgang met bijvoorbeeld grensprocessen voor handel met derde landen al bezitten of inmiddels opdoen, is dit bij het mkb minder vaak het geval. In Nederland zijn ca. 35.000 bedrijven actief die handel drijven met het VK, maar geen ervaring hebben met handel buiten de interne markt. Een groot deel hiervan bestaat uit het mkb.

Brexit kan voorts gevolgen hebben voor de beschikbaarheid van personeel, voor het dataverkeer, bijbehorende dienstverlening etc. Vanwege deze kwetsbaarheden en de belangrijke rol die het mkb inneemt in de Nederlandse economie⁵ is voorlichting aan het mkb een prioriteit van het kabinet.

Resultaten voorlichting

In de brief van 5 april jl. over de 'voorlichting en ondersteuning bedrijfsleven vanwege de Brexit' en in de nota van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking⁶ beschrijft het kabinet hoe het zich actief inzet om het bedrijfsleven te informeren over de noodzaak tot het treffen van voorbereidingen op Brexit. Met dit doel is onder meer het Brexitloket opgericht, de Brexit Impact Scan ontwikkeld en worden bedrijfsevenementen over Brexit georganiseerd in heel het land. Daarnaast worden Brexit-vouchers aangeboden, waarmee het mkb wordt ondersteund bij het vinden en betreden van alternatieve markten.

Sinds eind mei jl. wordt online campagne gevoerd door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) om ondernemers te wijzen op het instrumentarium dat wordt aangeboden door de Rijksoverheid. Dit heeft geleid tot bijna 12.000 bezoeken aan het Brexitloket (www.brexitloket.nl) en 6.000 ingevulde Brexit Impact Scans in de maand juni. In totaal heeft de website meer dan 18.000 bezoekers getrokken en zijn meer dan 10.000 scans ingevuld. Het bereik van de online campagne op LinkedIn en Twitter is respectievelijk 23.000 en 1,5 miljoen weergaven.

Naast de online-activiteiten zijn de afgelopen maanden verscheidene voorlichtingsbijeenkomsten in het land georganiseerd, waaraan naar schatting

---

³ CPB, *Nederlandse kosten Brexit door minder handel*, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Policy-Brief-2016-07-Nederlandse-kosten-Brexit-door-minder-handel.pdf>.

⁴ KPMG, *Impact van non-tarifaire handelsbelemmeringen als gevolg van Brexit*, <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/nl/pdf/2018/sector/overheid/impact-van-non-tarifaire-handelsbelemmeringen-als-gevolg-van-brexit.pdf>

⁵ Het mkb zorgt voor ruim 60% van de toegevoegde waarde aan het bbp en is verantwoordelijk voor ruim 70% van de werkgelegenheid in het bedrijfsleven. (Bron: CBS (2015): Staat van MKB)

⁶ Kamerbrief over beleidsnota BHOS: Investeren in Perspectief - Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/05/18/kamerbrief-over-beleidsnota-bhos-investeren-in-perspectief-goed-voor-de-wereld-goed-voor-nederland>

ruim 1.400 ondernemers hebben deelgenomen. Deze bijeenkomsten bieden een laagdrempelig platform voor het mkb om informatie in te winnen en ervaringen uit te wisselen over de praktische maatregelen die getroffen kunnen worden. In samenwerking met het ministerie van Buitenlandse Zaken, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, VNO-NCW, MKB-NL, Douane, de grootbanken en experts is een vijftal bijeenkomsten georganiseerd onder de noemer 'Hulp bij Brexit on Tour', waar in Breda, Roermond, Apeldoorn, Oranjewoud en Amsterdam met ondernemers werd gesproken over de gevolgen van en de voorbereidingen op Brexit.

De dialoog wordt ook in specifieke sectoren gevoerd en dat blijkt bijvoorbeeld uit evenementen die het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben georganiseerd. Minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit sprak op 28 juni jl. over Brexit op een evenement dat was medegeorganiseerd met VNO-NCW en LTO. Op 5 juli jl. heeft minister De Jonge van Volksgezondheid, Welzijn en Sport een evenement georganiseerd voor de zorgsector. Daarnaast hebben stakeholderbijeenkomsten met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en partners in de transport- en logistieke sector plaatsgevonden.

De komende maanden zal het kabinet zich blijven inzetten om het Nederlandse bedrijfsleven, en specifiek het mkb, te ondersteunen in hun voorbereidingen op de gevolgen van Brexit. Hierbij blijft de oproep over het belang van een gedegen voorbereiding op alle mogelijke uitkomsten van de onderhandelingen, inclusief een cliff-edge scenario, onverminderd van kracht.

Onderzoek beleving, houding en informatiebehoefte over Brexit

Via deze brief willen wij graag de aandacht vestigen op de resultaten van het vervolgonderzoek naar de houding, beleving en informatiebehoefte van bedrijven over Brexit dat door Kantar Public deze zomer is uitgevoerd.⁷ In het najaar van 2017 heeft een eerste onderzoek door hetzelfde onderzoeksbureau plaatsgevonden. Het doel is om op reguliere basis de perceptie van het Nederlandse bedrijfsleven inzake Brexit te volgen en indien nodig op basis van de uitkomsten lopende activiteiten te wijzigen.

Uit het vervolgonderzoek blijkt dat bedrijven die zaken doen met het VK, of dat overwegen, de ontwikkelingen rondom Brexit nauwgezet volgen: 79% is redelijk tot zeer goed op de hoogte van de ontwikkelingen. Ondanks het feit dat deze bedrijven zaken doen met het VK, geeft bijna de helft aan niet afhankelijk van het VK als handelspartner te zijn. Eén op de tien van de bedrijven laat weten wel sterk afhankelijk te zijn. In onderstaande tabel zijn de belangrijkste conclusies van het vervolgonderzoek te vinden.

Verwacht negatieve gevolgen	2017	2018
Voor NL	74%	81%
Vorbereiden op Brexit	2017	2018
In zeer grote mate / behoorlijk	10%	18%
Een beetje	32%	32%
Helemaal niet	55%	46%

⁷ Kantar Public onderzoek naar beleving onder burgers en bedrijven, 4 september jl.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/brexit/documenten/rapporten/2018/09/03/onderzoek-naar-beleving-onder-burgers-en-bedrijven-over-brexit>

Ondernemers die niet direct zaken doen met VK, wel indirecte gevolgen verwachten

Verwacht gevolgen voor het eigen bedrijf
Bereidt zich niet voor op Brexit

2018
22%
90%

Directie Europese en
Internationale Zaken

Ons kenmerk
DEIZ / 18187936

Bron: Kantar Public (2018)

Ten opzichte van de peiling in 2017 denken meer bedrijven dat Brexit (redelijk) grote negatieve gevolgen gaat hebben voor de Nederlandse economie (was 74%, nu 81%).

Steeds meer bedrijven lijken voorbereidingen te treffen. De helft van alle ondervraagden geeft aan zich voor te bereiden op Brexit. In vergelijking met 2017 bereiden nu bijna twee keer zoveel bedrijven zich in 'behoorlijke'/'zeer grote' mate voor. Het aandeel van bedrijven is gestegen van 10% in 2017 naar 18% in 2018. Ongeveer een derde doet dit 'een beetje' en minder dan de helft (46% t.o.v. 55% in 2017) doet dit op dit moment 'helemaal niet'.

Naast het vervolgonderzoek is ook een peiling uitgevoerd naar de mate waarin ondernemers die niet actief zijn in het VK, wel indirecte gevolgen van Brexit verwachten.⁸ Deze groep ondernemers kan ook geraakt worden, maar is daar niet altijd van bewust. Zo kunnen ondernemers bijvoorbeeld binnen hun waardeketen of bij het gebruik van dataverkeer, een relatie met het VK hebben.

Ook deze groep ondernemers volgen Brexit nauwgezet: 65% geeft aan redelijk tot zeer goed op de hoogte te zijn. 22% verwacht enige gevolgen van Brexit te ondervinden. De overgrote meerderheid (90%) is zich nog niet aan het voorbereiden. Bedrijven die zich niet voorbereiden geven aan geen gevolgen van Brexit te verwachten (82%).

Afsluiting

Het kabinet is van mening dat bovenstaande cijfers illustreren dat het relevant blijft het bedrijfsleven actief te informeren over Brexit en op te roepen tot het treffen van voorbereidingen op alle mogelijke Brexit-scenario's. Daarom zal de komende periode de voorlichting en informatievoorziening naar het mkb geïntensiveerd worden om zoveel mogelijk bedrijven te bereiken en te zorgen dat zoveel mogelijk bedrijven voorbereid zijn op de Brexit.

We zullen uw Kamer hier op een geëigend moment verder over informeren.

---

⁸ Kantar Public onderzoek naar beleving onder burgers en bedrijven, 4 september jl.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/brexit/documenten/rapporten/2018/09/03/onderzoek-naar-beleving-onder-burgers-en-bedrijven-over-brexit>